

UPPSALA
UNIVERSITET

BESLUT

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

Utbildningsdepartementet

Uppsala universitet

751 05 Uppsala

Besöksadress

Dag Hammarskjölds väg 7

Handläggare

Anna Hagborg

Telefon

018-471 1445

www.uu.se

anna.hagborg@uu.se

Remiss av Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Beslut

Härmed beslutas att

- Uppsala universitet
överlämnar expertgruppens yttrande som sitt svar på rubricerad remiss.

Bakgrund

Uppsala universitet har beretts möjlighet att yttra sig över ovan rubricerad remiss.

Bifogat expertyttrande har utarbetats av universitetslektor Maria Håkansson Ramberg och fil.dr. Kajsa Kramming vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi, universitetslektor och vetenskaplig ledare för de nationella proven i svenska Saga Bendegard vid Institutionen för nordiska språk samt biträdande avdelningschef Cilla Häggkvist vid Studentavdelningen.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad rektor i närvaro av prorektor Coco Norén och ställföreträdande universitetsdirektör Per Abrahamsson, efter föredragning av enhetschef och utbildningsledare Anna Hagborg. Närvarande därutöver var Uppsala studentkårs ordförande Elsa Ewert.

Anders Hagfeldt

Anna Hagborg

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala universitet
751 05 Uppsala

Besöksadress
Dag Hammarskjölds väg 7

Handläggare
Anna Hagborg

Telefon
018-471 1445

www.uu.se
anna.hagborg@uu.se

2(19)

YTTRANDE

2025-06-17 Dnr UFV 2025/477

Utbildningsdepartementet

Remiss av Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Uppsala universitet har beretts möjlighet att yttra sig över ovan rubricerad remiss.

Expertyttrandet har utarbetats av universitetslektor Maria Håkansson Ramberg och fil.dr. Kajsa Kramming vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi, universitetslektor och vetenskaplig ledare för de nationella proven i svenska Saga Bendegard vid Institutionen för nordiska språk samt biträdande avdelningschef Cilla Häggkvist vid Studentavdelningen.

Uppsala universitet avstyrker delvis utredningens förslag och vill anförä följande.

Kort sammanfattning

Uppsala universitet välkomnar ambitionen att skapa ett mer rättvist och likvärdigt betygssystem. Det finns dock flera aspekter av de föreslagna åtgärderna som riskerar att underminera de positiva effekterna av en kalibrering av betygsvärdet för ett likvärdigt urval.

Sammanvägningsmodellen och ämneskalibreringsmodellen bör utvärderas ytterligare innan de avfärdas. Den föreslagna modellens oförutsägbarhet, där eleverna inte kan förutse eller förklara sitt meritvärde, är problematisk. Dessutom är de tekniska lösningar som krävs för den föreslagna modellen, ännu inte på plats.

Inte bara elevernas meritvärden bör vara likvärdiga, utan även de lärarsatta betygen. För att säkerställa en hög grad av likvärdighet är det avgörande att bedömningsstöd finns tillgängliga för lärare, särskilt eftersom 70 % av betygsvärdet bygger på lärarsatta betyg. Att utelämna centrala delar av ämnen från de planerade nationella slutproven riskerar att snedvrider uppfattningen om vad som är väsentligt inom ämnena. Detta kan leda till att muntliga färdigheter i exempelvis språk nedprioriteras till förmån för skriftliga. I SO-ämnen kan ett för stort fokus på kryssfrågor leda till en försämrad förmåga att resonera och argumentera, något som i förlängningen kan påverka demokratin.

Vidare är det av yttersta vikt att införa stimulerande åtgärder för studier i språk för att stärka Sveriges konkurrenskraft och öka internationellt

UPPSALA
UNIVERSITET

YTTRANDE

2025-06-17 Dnr UFV 2025/477

samarbete och rörlighet. Konsekvenserna för kunskaperna i moderna språk måste också beaktas ur ett internationaliseringsperspektiv. Studier i ämnet ger dessutom elever ökade valmöjligheter och konkurrensfördelar i den fortsatta utbildningskarriären.

Uppsala universitet anser att de föreslagna formerna för de nationella slutproven brister i validitet och att riskerna för negativ påverkan (washback-effekter) på både undervisningsinnehåll och provformat är betydande och inte får underskattas. Utredningen underskattar den centrala kopplingen mellan lärande, undervisning och bedömning. Denna koppling framgår inte tydligt nog av förslaget. Dessutom är konsekvenserna av utredningens förslag för ämnen som saknar nationella slutprov i svensk skola inte tillräckligt belysta.

I förlängningen kan de föreslagna åtgärderna leda till en urvattning av undervisningskvaliteten i svensk skola, vilket riskerar att sänka kunskapsnivån hos svenska elever. Det finns också flera utmaningar och potentiella nackdelar som måste beaktas för att säkerställa en smidig implementering och rättssäker antagningsprocess till högre utbildning om det nya betygssystemet införs.

Kommentarer och ändringsförslag

Förslag på betygsmodell för grundskolan

Meritvärdeskalibrering

Uppsala universitet avstyrker förslagen som rör meritvärdeskalibrering av följande skäl:

Huvudförslagets komplexitet utgör i sig en nackdel. Svårigheten för samtliga berörda – såväl elever och vårdnadshavare som lärare och övrig skolpersonal – att förstå systemet och dess effekter utgör ett stort problem, och riskerar att underminera systemets legitimitet. Det är vidare ett generellt problem med den föreslagna modellen att den enbart opererar på gruppnivå, medan meritvärdena kommer få konsekvenser för individer. En slutsats som den att systematiska skillnader syns i den aggregerade återkopplingen till skolan (s. 439) hjälper alltså inte den elev som redan fått sitt meritvärde nedkalibrerat.

Jämförelsen mellan skolans genomsnittliga betygsvärde och provresultat är inte hållbar, då betygsvärdet innefattar betyg i samtliga 16 ämnen, men provresultatet enbart prestationer inom de fem ämnen för vilka nationella slutprov ges och dessutom enbart delar av dessa ämnen, då utredningen uttrycker att konstruktäckningen i dessa prov kan vara låg.

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

Att kalibrera det samlade betygsvärdet baserat på nationella prov i enbart vissa ämnen är olämpligt eftersom det förutsätter att god förmåga i de teoretiska ämnen som har nationella prov alltid sammanfaller med god förmåga i övriga ämnen – exempelvis inom praktisk-estetiska ämnen. Utredningen redovisar inget stöd för ett sådant antagande. Tvärtom framgår det av utredningen (s. 441) att korrelationen mellan betygen i såväl moderna språk som i de olika praktisk-estetiska ämnena och övriga ämnen är svag. Enligt nuvarande huvudförslag riskerar därför elever på skolor med exempelvis estetisk eller praktisk inriktning drabbas av omotiverad nedkalibrering av sitt betygsvärde, till följd av att skolans resultat på de teoretiska nationella proven inte motsvarar skolans betygsvärde, där även de övriga ämnena räknas in. Detta gäller inte enbart i de fall då något av dessa ämnen utgör en särskild inriktning (jfr 10.2.3). Det handlar dock inte enbart om riskerna för en nedkalibrering, utan det finns också en risk att systemet signalerar att dessa ämnen är mindre värda än de teoretiska ämnen som har nationella slutprov.

Att lärare som inom en skolenhet undervisar i samma ämne kan arbeta för samstämmighet kring betygsnivåer är rimligt. Att lärare inom skolenheten som undervisar i vissa ämnen ska anpassa sin betygsättning utifrån elevgruppens prestationer på nationella slutprov i helt andra ämnen är däremot inte rimligt. Utredningen framhåller (i avsnitt 8.2.3) som en nackdel med direktstyrningsmodellen att lärarna i praktiskt-estetiska ämnen då skulle behöva anpassa sina betyg efter hur elevgruppen presterat på de nationella slutproven. Detta skulle dock bli effekten även med den kalibreringsmodell som utredningen föreslår.

Det nya systemet handlar om att skapa likvärdiga meritvärden snarare än likvärdiga betyg. Det är de genom-snittliga betygen som kalibreras mot provresultaten, och inte de enskilda betygen. En fråga som uppstår är hur detta kommer att fungera i praktiken. Visserligen kanske metoden hanterar jämförelsetal till högskolan, men betygen används även i andra sammanhang. Elever med ”glädjebetyg” kan fortfarande ha lättare att få jobb, söka sig till lärosäten i andra länder eller söka sig till andra skolformer inom Sverige. Om regeringen menar att betygen även ska vara rättssäkra i andra sammanhang måste meritvärdet framgå på betyget.

Ämneskalibreringsmodellen

Uppsala universitet förordar att modellen för ämnesvis kalibrering som nämns i avsnitt 10.2 utreds ytterligare. Med ämnesvis kalibrering får läraren återkoppling i form av ett provbetyg för eleverna, vilket ger ett tydligare ”kvitto” på hur den egna bedömningen och undervisningen står sig jämfört med normalfördelnings-kurvan. Eftersom lärarna inte längre särskilt ska beakta resultaten från de nationella slutproven utan istället kalibrera dem kommer även denna modell stävja betygsinflation. Att skolans meritvärde kalibreras jämfört med andra skolors (utifrån den

kalibreringsmodell som förs fram i utredningen) är inte heller informativt för den enskilda läraren i det egna ämnet.

Det finns även en risk för att enskilda lärare kompenserar nedkalibrering av skolor genom att sätta högre betyg i de egna ämnena så att de i slutändan hamnar på den nivå där läraren tycker att de ska ligga. Det gäller i hög grad ämnen som inte ingår i de nationella slutproven.

Sammanvägningsmodellen

Uppsala universitet förordar att sammanvägningsmodellen utreds ytterligare. Utredningen presenterar sammanvägningsmodellen i avsnitt 8.4.3, men avfärdar den som alternativ modell. Det främsta argument som i utredningen anförs mot denna modell är att marknadskrafterna i det svenska skolsystemet leder till starkare incitament för betygsinflation än i exempelvis Norge och Danmark, där sammanvägningsmodellen används med gott resultat. Det är dock orimligt att betygs- och meritvärderings-systemet ska fylla funktionen att motverka effekter av marknadskrafter i skolsystemet. Om dessa krafter anses utgöra ett problem bör andra åtgärder vidtas för att lösa detta.

Det finns också en risk att systemet leder till en återgång till en tidigare situation, då kortare gymnasieprogram gjorde det enklare att uppnå ett högre betygssnitt. Det kan bli svårare att få ett högt meritvärde på exempelvis naturvetenskapsprogrammet, som har fler ämnen och fler nationella prov.

Konsekvenser för studier i moderna språk och engelska

Utredningen föreslår att systemet med meritpoäng avskaffas, men föreslår inga kompenserande åtgärder. Införandet av meritpoäng har bidragit till att fler elever idag läser moderna språk (franska, spanska och tyska) i grundskolan och fortsätter att läsa avancerade kurser i engelska och moderna språk på gymnasiet (Skolverket, 2018).¹ Som betänkandet skriver är "en oundviklig konsekvens av att ta bort meritpoängen i moderna språk att färre elever kommer att välja att läsa ämnet när de inte längre genererar meritpoäng" (s. 815) och att detta "rimligtvis får konsekvenser för kunskapsnivån i dessa ämnen" (s. 816).

Det föreligger därför en betydande risk att avskaffandet av meritpoängen i moderna språk kommer leda till att färre elever väljer att läsa ett modernt språk i grund- och gymnasieskolan, ett ökat antal avhopp från ämnet

¹ Skolverket 2018. Redovisning av uppdrag om förslag på åtgärder i händelse av att meritpoängen avskaffas. Diarienummer: Dnr U2017/05023/BS, U2017/05037/S

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

moderna språk i grundskolan och till att ett ökande antal elever istället väljer ett nybörjarspråk på gymnasienivå inom de program där språkstudier krävs. Vidare kan elever av taktiska skäl välja att hoppa av sitt valda moderna språk i grundskolan för att kunna välja ämnet på nytt på gymnasiet som nybörjarspråk (s.k. falska nybörjare) istället för att läsa på mer fördjupade nivåer.

Genom att elevers betygsvärde dessutom kommer att beräknas på ett genomsnitt av elevens 16 bästa betyg och att det inte längre innebär ett höjt betygsvärde att lägga till ett 17:e ämne (s. 817) kommer ämnet moderna språk missgynnas av det nya systemet. Det finns en betydande risk att detta ytterligare bidrar till att elever blir omotiverade att välja ett modernt språk i grundskolan. Om elever upphör att läsa kurser på fördjupade nivåer i språkämnena kan det i förlängningen även innebära ett glapp mellan studier i språk på gymnasie- och universitetsnivå. Färre elever kommer att bli behöriga till universitetsstudier i moderna språk samtidigt som fler studenter kommer vara sämre utrustade för universitetsstudier på engelska.

För att Sverige ska ha tillgång till språklig kompetens i andra språk utöver engelska är det därför av mycket stor betydelse att stimulerande åtgärder för fördjupande nivåer i språk finns kvar i någon form. Europeiska unionen betonar att flerspråkighet är en viktig del av Europas konkurrenskraft. Europeiska rådet har också uppmanat medlemsländerna att aktivt arbeta för att främja flerspråkighet och följa upp Europeiska kommissionen mål att alla ungdomar i Europa som avslutar gymnasiet ska ha goda kunskaper i två andra språk utöver undervisningsspråket i det land där de bor (jfr Europeiska unionens råd, 2008).² Uppsala universitet ser positivt på ett obligatorium för språkstudier på grundskolenivå, men de åtgärder som framförts av Skolverket enligt betänkandet (s. 547) om ett obligatorium på grundskolenivå för att stimulera elever till fördjupande nivåer i moderna språk och engelska på gymnasienivå samt en utökning av möjligheterna att läsa språk i gymnasieskolan är inte tillräckliga för att stimulera till fördjupade kunskaper i språkämnen.

Förslag på betygsmodell för gymnasieskolan

Även för gymnasieskolan bör sammanvägningsmodellen utredas närmare som alternativ modell.

² Europeiska Unionens Råd (2008). Rådets resolution av den 21 november 2008 om en europeisk strategi för flerspråkighet. (2008/C 320/01) (EUT C 320, 16.12.2008, s. 1-3). Flerspråkighet - en tillgång och ett åtagande | EUR-Lex

UPPSALA
UNIVERSITET

YTTRANDE

2025-06-17 Dnr UFV 2025/477

Uppsala universitet tillstyrker förslaget om att införa nationella slutprov i fler ämnen men vill anför att behovet av separata slutprov (beroende på vilken som är elevens högsta avslutande nivå i ämnet) inte gäller enbart matematik utan som minst även svenska/svenska som andraspråk (jfr även 17.1.10).

Utredningen skriver att proven ska konstrueras så att "eleverna förväntas klara av att svara på frågorna oavsett vilken nivå de avslutade studierna i ämnet på" (s. 684). I ämnet svenska/svenska som andraspråk är det orimligt att samma uppgift förväntas lösas av elever som enbart läst en nivå i ämnet och av elever som läst tre nivåer. Det riskerar inte minst få oönskade washback-effekter på undervisningen i nivå 1, som i alltför hög grad kan väntas inriktas på den typ av skrivande som slutprovet kräver.

I performansprov där eleven endast genomför en större uppgift finns heller inte möjligheten att låta provet innehålla uppgifter av olika svårighetsgrad. Även i svenska och svenska som andraspråk bör det därför ges både ett grundprov och ett avancerat prov. Alternativt bör nuvarande nationella prov i avslutande kurser på yrkesförberedande program finnas kvar eller ersättas exempelvis med ett yrkesinriktat språkprov. Det nationella slutprovet skulle då skrivas enbart av de elever som läst upp till nivå 3.

Uppsala universitet avstyrker det alternativa förslaget med examensprov för meritvärdering, eftersom det helt eliminerar betydelsen av de lärarsatta betygen och ämnen som inte ingår bland de ämnen där prov ges, och förordar istället att sammanvägningsmodellen, som utredningen presenterar i avsnitt 8.4.3, utreds närmare.

Förslag på betygsmodell för kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

Uppsala universitet tillstyrker att även kommunal vuxenutbildning omfattas av förslaget att betyg ska sättas på en skala mellan 1 och 10.

Uppsala universitet menar att förslaget att meritvärden i den kommunala vuxenutbildningen på gymnasial nivå enbart ska beräknas från de nationella slutproven är problematiskt under förutsättning att dessa slutprov har de validitetsbegränsningar som kommenteras nedan. Detta problem skulle undvikas om sammanvägningsmodellen används, eftersom det då inte föreligger något behov av kalibrering gentemot sammanhållna undervisningsgrupper.

Uppsala universitet tillstyrker förslaget att begränsa antalet provtillfällen inom kommunal vuxenutbildning.

Förslag på en numerisk betygsskala och nya betygskriterier

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör en betygsskala 1 - 10 och nya betygskriterier som är stödjande vid betygssättningen men vill anför

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

följande: Det kan antas att en mer fingradig betygsskala kommer att innebära merarbete för lärarna vid betygssättning. Detta gäller särskilt som läraren fortsatt ska kunna förklara skälen för ett satt betyg.

Förslag på reglering av betygssättning

Bedömningssamråd för likvärdighet inom skolor och program

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör bedömningssamråd men vill anföra följande:

Om modellen för meritvärdeskalibrering skulle införas är det av avgörande vikt att samstämmighet i betygssättning inom skolenheter uppnås, eftersom kalibreringen annars kommer att få oönskade och orättvisa effekter. Lärare har tidigare haft gott stöd av nationella prov i de ämnen där sådana finns. Samtidigt har dessa inte lett till att problemen med olikvärdig betygssättning mellan skolor har försvunnit i dessa ämnen.

Inget tyder på att bedömningssamråd skulle vara effektivare än nationella prov när det gäller att skapa samstämmighet i bedömning. Det kommer vidare att ta tid för skolor att hitta former för samråd och material som lämpar sig som bedömningsunderlag. Detta kommer att påverka betygens likvärdighet negativt. För att likvärdigheten ska bli så hög som möjligt bör bedömningsstöd finnas tillgängliga för skolorna, som minst i de ämnen där det tidigare har funnits bedömningsstöd eller nationella prov.

Vidare finns en risk att olika lärare och olika skolor kommer att lägga olika stor vikt vid olika delar av kurs- och ämnesplaner vid betygssättning om inga bedömningsstöd finns att tillgå. Av utredningen framkommer det att de föreslagna nationella slutproven "bör avgränsas till att pröva sådana kunskaper som går att pröva med hög validitet och reliabilitet i prov. Muntliga och laborativa provdelar kommer därför troligen inte att finnas i slutproven." (s.567).

För att motverka teaching to the test-effekter bör det inte bara finnas instruktioner i kurs- och ämnesplaner om vilka delar av ämnet som ska betygssättas, utan nationella bedömningsstöd där även muntliga och praktiska moment ingår i de ämnen där detta är relevant. En viktig aspekt att beakta vid kalibreringen och central bedömning är att olika bedömare inte alltid gör samma bedömning av en och samma elevprestation och att det finns skillnader i mildhet och stränghet mellan bedömare, särskilt vid performansprov. Mot bakgrund av detta bör man, för att säkerställa en högre likvärdighet vid central bedömning från externa bedömare, överväga lösningar för att stärka reliabiliteten som bedömningssamråd eller system med minst två bedömare.

Det nationella provsystemet

Att särskilt beakta nationella prov

Uppsala universitet tillstyrker förslaget att ta bort bestämmelsen att särskilt beakta resultat på de nationella proven, men universitetet vill samtidigt anföra att de nationella proven i årskurs 6 i grundskolan och årskurs 7 i specialskolan bör finnas kvar med det nya syftet att stödja elevers utvecklingsbehov inom ämnet. Utredningen menar att proven i dessa årskurser till övervägande del bör utformas för att kunna automaträttas. Uppsala universitet vill här anföra att provens validitet måste vara överordnad vilka uppgiftsformat som väljs. I de fall där automaträttade uppgifter passar bra finns det inget som talar emot att använda sådana. I de fall där exempelvis muntlig förmåga, förmåga att resonera eller laborationer är viktiga inslag i ett ämne måste dock även uppgifter eller delprov som prövar sådana förmågor kunna ingå för att provens validitet inte ska hotas.

Förslag om nationella prov och nationella slutprov

Uppsala universitet tillstyrker förslagen om att införa ett nytt nationellt slutprovssystem i grundskolans årskurs 9, specialskolans årskurs 10, gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå. Däremot vill Uppsala universitet anföra att den typ av prov som skisseras i utredningen, med begränsad konstruktäckning och begränsade uppgiftsformat, innebär att provens validitet blir tveksam. Dessutom riskeras negativa washback-effekter på undervisning och därmed elevers lärande.

De slutprov som skissas fram i utredningen är tänkta att visa elevens genomsnittliga kunskapsnivå genom att uppgifterna som ingår fungerar som ett stickprov på vad som ingår i respektive kurs eller ämne. Samtidigt kommer viktiga kunskaper och färdigheter i vissa ämnen inte att kunna prövas alls i slutproven eftersom samtliga uppgifter ska automaträttas eller bedömas centralt enligt förslaget. Slutproven i gymnasiet ska vidare vara ämnessammanfattande vilket ytterligare begränsar vilket innehåll som kan ingå i proven.

Vidare bedömer utredarna att ”prov med en hög konstruktäckning skulle bli för omfattande både för konstruktion och för genomförande” (s. 686). Uppsala universitet ser en stor risk i att de slutprov som beskrivs inte kommer att kunna ge den bild av elevers genomsnittliga kunskapsnivå som utredarna tänker sig. Ett slutprov som ska väga så tungt för unga människors möjligheter till vidare utbildning måste ha mycket hög validitet och reliabilitet.

Alla provresultat är behäftade med ett slumpfel. Att endast ge elever möjlighet att visa vad de kan inom mindre delar av ett ämne och att samtidigt utesluta delar av ämnen helt (exempelvis muntlig förmåga och

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

laborationer) kommer öka risken att elever missgynnas genom att de inte får visa hela sin bredd i förmågor inom ämnet. En elev kan ha både tur och otur i vad som råkar prövas i den aktuella provutgåvan när konstrukt-täckningen är låg, vilket kommer att göra provresultatet mindre rätt-visande.

Utredningens huvudförslag förutsätter att det är möjligt att konstruera den typ av slutprov som skissas fram. Dessa prov tillmäts mycket stor betydelse då resultaten på proven inte bara ska utgöra 30 % av elevens meritvärde utan att elevens betyg i samtliga ämnen dessutom ska kalibreras utifrån provresultaten.

Att ge en handfull prov så stor betydelse är endast rimligt förutsatt att sådana prov har konstruerats, prövats ut, utvärderats och konstaterats hålla en mycket hög kvalitet. Att utvärdera provens kvalitet i efterhand, vilket framstår som det enda möjliga alternativet utifrån utredningens förslag och tidsplan för att ta fram de nationella slutproven, skulle innebära att ett antal årskullar av elever riskerar att missgynnas av orättvisa provresultat och därmed en orättvis kalibrering av sina betygsvärden.

Idén att det går att pröva en genomsnittlig kunskapsnivå i ett standardiserat slutprov behöver sammanfattningsvis problematiseras och utredas vidare innan en så stor reform genomförs.

Justera ramverk och informera om det nya syftet

Uppsala universitet avstyrker förslagen som innebär att ansvaret för konstruktion av de olika nationella slutproven flyttas från de lärosäten som idag konstruerar de nationella proven till Skolverket. Att göra så skulle minska provens vetenskapliga förankring.

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör att tydliggöra ansvars-fördelningen samt ansvaret för att prov i olika ämnen utformas på ett enhetligt sätt. En sådan enhetlighet bör kunna skapas genom att ta fram ett nytt systemramverk för de nya slutproven där det tydligt beskrivs hur proven ska utformas för att exempelvis resultaten ska kunna aggregeras. Det är positivt att systemramverket för de nya proven föreslås bli mer specifikt. Det är av avgörande vikt att detta ramverk finns på plats innan arbetet med att konstruera de olika slutproven inleds för att de ska kunna bli enhetliga.

Poäng för varje provutgåva ska skalas om efter provens genomförande

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör att skala om poäng efter varje provutgåvas genomförande, men vill anföra att sådan kravgräns-sättning i efterhand inte lämpar sig för delprov i skriftlig framställning. För andra typer av delprov bör ekvivalering av proven i efterhand leda till resultat som är mer jämförbara över tid.

Utprovning av uppgifter i nationella slutprov

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör utprovning av uppgifter för kommande prov i samband med att de nationella slutproven genomförs men vill anförda att detta endast är möjligt för vissa uppgiftstyper. Den främsta fördelen med att pröva ut uppgifter i samband med skarpa prov är att detta skulle öka utprovningens tillförlitlighet. Det är dock inte tydligt hur många omgångar varje uppgift ska provas ut och hur många elever som berörs.

Om meritvärdeskalibreringsmodellen träder i kraft kommer lärarna att vara bortkopplade från de nationella slutproven. Om det är tänkt att det ska ske mer än en utprovning per uppgift (i skarpt läge i samband med att proven genomförs) kan det bli svårt att hitta utprovare som vill göra sitt bästa.

Uppsala universitet reserverar sig dock om förslaget innebär att utprovning av uppgifter för kommande prov *endast* sker i samband med de nationella provens genomförande. Konstruktionen av de nationella proven är starkt beroende av upprepade utprovningensomgångar där elever, lärare och provkonstruktörer med olika kompetensområden utvärderar och itererar uppgifterna tillsammans med psykometriska beräkningar som mejslar ut så bra alternativ och distraktorer som möjligt.

Om enstaka uppgifter provas och de nuvarande helprovsutprovningarna uteblir säger det ingenting om hur helheten av provet blir. Det finns då en risk att förlora information som är viktig för att proven ska bli valida och reliabla som en helhet.

Det är heller inte möjligt att pröva ut mer omfattande uppgifter i exempelvis skriftlig framställning på det föreslagna sättet. Exempelvis tar det skriftliga delprovet (i nuvarande svenska 3) fyra timmar att genomföra. Det är inte möjligt att dela upp uppgiften och det går rimligen inte att tvinga elever att genomföra två så omfattande delprov under samma dag, där bara det ena räknas.

Prov i historia, geografi, samhällskunskap och religionskunskap eller SO-prov

Uppsala universitet avstyrker förslaget att slå ihop de fyra ämnena i SO till ett nationellt prov.³ Sannolikt kommer vardera ämne få 25 % av provutrymmet vilket gör att varje elev förväntas kunna hela kursplanen i alla fyra ämnen, men bara få visa 25 % av sina kunskaper i det nationella

³ Eftersom Uppsala universitet konstruerar prov i geografi kommer den här texten främst att handla om SO-ämnena, även om det inte är uteslutet att det går att dra paralleller även till NO-ämnena.

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

slutprovet. Eftersom det finns fyra betyg i SO är det inte säkert att elevens provpoäng på SO-provet är överensstämmande med elevens snittbetyg i de fyra SO-ämnena.

Det finns en risk att kunskaper i de fyra SO-ämnena inte relaterar till elevens prestation på det nationella slutprovet i SO. Det minskar provets reliabilitet, men också dess validitet. Även här går det inte att bortse från washback-effekter och det finns en reell risk att slutproven blir styrande för vad som ska tas upp i de fyra SO-ämnena, som då kommer att tappa i innehåll eftersom proven enbart speglar ca 25 % av respektive ämnesinnehåll. Provet kommer därför sammantaget spegla grundare kunskaper än vad de ämnesspecifika proven gör idag.

Uppsala universitet föreslår istället att ämnesproven behålls. I ett ämnesprov förväntas en elev kunna 100 % av kursplanen och provas på en större del av sina kunskaper, förslagsvis ca 80 %. Proven kommer då att ha möjlighet att gå på djupet med elevernas kunskaper och precis som idag korrelera betyg i ett SO-ämne med betyg i de övriga. De elever som har hittat ett sätt att visa avancerade kunskaper i ett SO-ämne, kan också ofta visa det i de övriga ämnena. Korrelationen mellan de fyra SO-ämnena bygger i ett scenario med ämnesprov, på en korrelation baserad på en större andel av elevens hela kunskapspalett och ger större mätsäkerhet. En ytterligare fördel med att behålla ämnesproven är att de är mer lämpade för att använda ankaruppgifter eftersom eleverna skriver olika ämnens prov olika år. Samma sak gäller med utprövningsuppgifter i skarpa prov eftersom spridningsrisken minskar när bara en fjärdedel av alla elever skriver ett prov.

Det finns dock i dagsläget utrymme för att likrikta proven i SO-ämnena när det gäller konstruktion, omfattning, utprövningsförfarande, bedömningsanvisningar och uppgiftsformat så att de liknar varandra mer än vad de gör idag.

Central rättning och automatisk rättning ska införas för samtliga nationella slutprov

Uppsala universitet tillstyrker förslaget att införa central rättning för samtliga nationella slutprov, men understryker att det ännu inte finns något stöd för att central rättning leder till mer likvärdig bedömning. Innan ett system som helt vilar på central bedömning införs bör faktorer som kostnader, oförutsedda konsekvenser och intresse för att ställa upp som central bedömare utvärderas.

Uppsala universitet avstyrker förslaget att de nationella slutproven endast ska bestå av delar som kan automaträttas eller bedömas centralt. Provets validitet hotas när exempelvis muntliga delprov inte längre kan ingå. Att delar av ämnen helt utelämnas ur slutproven kommer att påverka synen på vad som är viktigt inom ämnena. Ett prov som ges så stor vikt som

YTTRANDE

2025-06-17 Dnr UFV 2025/477

slutproven föreslås få kommer oundvikligen att leda till teaching to the test-effekter. Även om det finns fördelar med automaträttning och central bedömning måste provens validitet vara överordnad.

Av utredningen framgår det att det ska bli svårare att räkna ut de nationella slutprovens innehåll eftersom de testar ett stickprov av kurs/ämneshöjningen när provens syfte inte längre är att uttolka kursplanen. Att anta att ett provsystem helt skulle kunna frikopplas från lärarnas urval av stoff såsom meritvärdeskalibreringsmodellen stipulerar är inte rimligt. Det blir förvisso svårare för lärarna att förbereda eleverna specifikt för slutprovet (teaching to the test), men detta kan i förlängningen leda till en mindre rättvisande bedömning av elevernas faktiska kunskaper och målpåfyllelse i ämnet som helhet.

Överklaga nationella slutprovresultat och möjligheter att göra om prov

Uppsala universitet avstyrker förslaget att det inte ska gå att överklaga bedömningen av prestationer från central rättning av nationella prov. Att det inte går att överklaga betyg satta i dagens system är ett svagt argument då dessa betyg sätts av elevens lärare och baseras på en sammantagen bedömning av allt en elev har presterat under en undervisningsperiod. Läraren ska också kunna motivera sin betygssättning. I det föreslagna systemet sker bedömningen av en utomstående bedömare som inte behöver motivera sin bedömning. Enligt utredningen finns det fungerande system för att överklaga examensprovresultat i våra grannländer. Dessa har inte lett till någon anstormning av överklaganden enligt utredningen. Likande system borde därmed kunna införas även i Sverige.

Uppsala universitet tillstyrker förslagen som rör möjligheten att göra om prov.

Nationellt bedömningsstöd

Slutprovssystemet är utformat för att elever ska fördjupa sig i ämnen med nationella slutprov. Det är däremot oklart vilket nationellt bedömningsstöd som kommer finnas för lärare som undervisar i andra ämnen. I GY25 saknas dessutom konkret vägledning om bedömning och det föreligger en risk att dessa ämnen bedöms olika. Det framkommer inte heller om det kommer finnas stöd för bedömning av elevers muntliga förmåga i ämnen med slutprov. Att de föreslagna slutproven blir snävare i sitt provkonstrukt innebär också en komplikation för språken då det blir svårare att kalibrera slutprovresultatet mot hela betygsunderlaget i ämnet. Detta riskerar särskilt påverka språkbetygens validitet.

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

Ökad provstress och öppna respektive slutna frågor

Det finns en risk att slutprov som har stor påverkan på slutbetyget (så kallade *high-stakes-tests*) och som görs vid enstaka provtillfällen kan ge ökad press på elever.

Utredningen tar avstamp i en artikel av D Scully från 2017 som heter *Constructing multiple-choice items to measure higher order thinking* för att argumentera för att det är möjligt att pröva fördjupade kunskaper och resonemang med slutna format. Artikelns ingår i ett större fält om forskning som handlar om vilka kunskaper som kan prövas med olika typer av format som inte finns med i referenserna till utredningen (se till exempel Haladyna et al. 2002, Rodriguez 2016, Kellaghan & Greaney 2020).⁴ I artikeln av Scully ovan slås det fast att det är möjligt att med hjälp av olika format höja svårighetsgraden på uppgifter med slutna format. Utredningen behöver dock ta ett antal variabler i beaktande med anledning av det.

Utredningen behöver ta i beaktande att de sätt att ställa frågor som redovisas i Scullys artikel inte är åldersadekvata för högstadiet och delar av gymnasiet. Med högre komplexitet i frågorna kommer också en ökad komplexitet i språket vilket riskerar att göra den typen av frågor konstruktirrelevanta i SO och NO-ämnena då de tenderar att testa läsförståelse snarare än ämneskunskaper.

Utredningen hävdar att eleverna känner sig mindre stressade av flervalsuppgifter, men så behöver inte alltid vara fallet. Rapporter från Uppsala universitet visar tvärtom att många elever anser att det är lättare att besvara öppna uppgifter. Eleverna kan då använda sina egna ord och förklara sin kunskap i resonemang. Forskning visar också att öppna uppgifter kan gynna elever som läser svenska som andra språk och att det absolut gynnar flickor. Pojkar däremot gynnas av slutna format. (Alm Fjellborg & Molin 2018, Alm Fjellborg & Kramming 2021). För att få genusmässigt mer jämställda prov bör man därför inkludera även öppna format som gynnar flickor och eventuellt också svenska som andra språk, speciellt i begreppstunga ämnen som SO- och NO-ämnena.

⁴ Haladyna, T. M., Downing, S. M., Rodriguez, M. C. (2002) A review of multiple-choice item-writing guidelines for a classroom assessment, *Applied measurement in education*, Vol. 15 (3), s. 309-334. Rodriguez, M. C. (2016) *Selected-response item development* i Lane, S., Raymond, M. R., Haladyna, T. M. *Handbook of test development*, Routledge, New York. Kellaghan, T., Greaney, V. (2020) *Public examinations examined*, World Bank Group, Washington.

Tekniska förutsättningar

De nationella slutproven behöver använda sig av en digital plattform som kan klara av att hantera olika typer av format som stödjer möjligheten att pröva avancerade kunskaper med slutna format. Det är också viktigt att det finns goda tekniska lösningar för central rättning. Den provplattform som finns idag når inte upp till de krav som ställs i utredningen.

Prov som inte berörs av utredningens förslag och ett nytt system för trendmätning

Uppsala universitet delar utredningens bedömning att det bör finnas nationella prov i årskurs 3 och årskurs 6 och att dessa bör ha som syfte att stödja bedömning av elevers utvecklingsbehov inom ämnet.

Uppsala universitet delar utredningens bedömningar att trendmätningar av kunskapsutveckling bör införas i grundskolan och gymnasieskolan samt att Sverige fortsatt bör delta i internationella studier såsom PISA, PIRLS och TIMSS.

Washback-effekter

I utredningen uppges det att meritkalibreringsmodellen kommer minska washback-effekterna från de nationella slutproven. Det uppges också att lärare kommer få färre påtryckningar av intressegrupper som huvudman, föräldrar och elever att sätta högre betyg. Eftersom de nationella slutproven kommer vara tillgängliga dagen efter att de genomförts vet elever, lärare och föräldrar vad som provas i proven. Det blir därför oerhört tydligt för lärarna om de har förberett eleverna för provens innehåll och format eller inte i sin undervisning. Det är därför inte rimligt att anta att det yttre trycket skulle minska genom meritkalibrerings-modellen.

Att göra provuppgifter och bedömningsanvisningar offentliga kort efter provgenomförandet är ett tankegodt från högskoleprovet. Problemet med nationella ämnesproven är att det inte finns en obegränsad mängd provfrågor att ställa i och med att det centrala innehållet är begränsat i kursplanen. Det finns en stor risk att lärarna kommer skapa egna provbanker av tidigare provuppgifter och respektive provenhet med tiden får allt svårare att skapa nya uppgifter som inte redan är kända. Det kommer också bli kostsamt att konstruera nya provuppgifter till varje ny version av ett prov.

Enligt utredningen kommer de nationella slutproven utgöra ett stickprov av ett ämnes centrala innehåll och mål. Det antas innebära att washback-effekterna minskar på grund av att det inte på förhand går att räkna ut innehållet i proven (särskilt inte i SO och NO som får enorma konstrukt), något som Uppsala universitet menar är ett felaktigt antagande.

En trolig washback-effekt är att lärarna vill träna eleverna på att klara de nationella slutproven så bra som möjligt och därför börjar göra egna

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

övningsprov med uppgiftsformat som förekommer i de nationella slutproven som till stor del omfattar slutna uppgifter. Eftersom lärarna inte har möjlighet att fastställa validitet och reliabilitet på sina egna uppgifter är risken stor att deras alternativ och distraktorer inte håller tillräckligt hög kvalitet.

Inte minst behöver eleverna redan i grundskolan tränas för högre studier på gymnasienivå och i gymnasiet behöver de som går studieförberedande program tränas inför högre studier där det fortfarande ingår att självständigt kunna skriva vetenskapliga texter. Att bibehålla skrivandet av olika texter som en del av den svenska grundutbildningen i såväl språk som kunskapsinriktade ämnen som SO och NO är en förutsättning för framtida kompetensförsörjning, men mest av allt är det ett skydd för vår demokrati och de samhällsutmaningar vi står inför framöver.

Förvisso är det dyrare att konstruera prov som kräver central bedömning av öppna format, men vad är kostnaderna för att ha uppväxande generationer som inte behärskar att formulera sig skriftligt och upprätthålla demokrati eller näringsliv? Samma resonemang gäller även för modellen med ämnesvis kalibrering, men där har lärarna större insyn i elevernas resultat på de nationella slutproven och kan reflektera över sin undervisning i ljuset av dem på ett mer transparent sätt.

Speciellt viktigt blir det i riktlinjerna för hur stor del av de olika proven som ska vara automaträttade med slutna format och centralt bedömda med öppna format, oaktat vilken av betygsmodellerna som beslutas. I Bilaga 3 visar utredningen att standardiserade prov med stor andel slutna format har större washback-effekter i socioekonomiskt utsatta områden. Anledningen är att eleverna i en sådan miljö i större utsträckning tränas på provets format än på dess innehåll. I förlängningen riskerar det leda till att kunskapsklyftan mellan olika grupper i samhället ökar, vilket kan ge negativa effekter för samhällsutvecklingen (se Moon et al. 2007).⁵

Reformtrötthet

Även om dagens betygssystem verkligen behöver utvecklas innebär detta förslag stora förändringar, inte minst för lärarna. Många lärare är reformtrötta mot bakgrund av de reformer som genomförts i skolan under senare år och som kommer införas under nästa läsår. Det är därför av stor vikt att nya förändringar är grundligt motiverade för att undvika ytterligare

⁵ Moon, T. R., Brighton, C. M., Jarvis, J. M., & Hall, C. J. (2007). *State standardized testing programs: Their effects on teachers and students* (RM07228). Storrs: University of Connecticut, The National Research Center on the Gifted and Talented.

reformer för en yrkeskår som redan känner sig belastad och där många överväger att lämna yrket.

Övergång till högre utbildning

Ökad administrativ börda

Implementeringen av nya system för betygskalibrering och nationella slutprov kan kräva betydande administrativa resurser och tid från högskolorna. Detta innebär att lärosätena behöver tillräckligt med stöd och resurser för att hantera den ökade arbetsbelastningen. Inte minst studievägledningen behöver ha resurser för att kunna svara på frågor om betygen kommer att räcka till antagning, när studenterna inte själva kan förutse sitt meritvärde.

Det kommer också vara viktigt att eleverna själva kan se och förstå hur jämförelsetalet räknas fram, till exempel genom en rättssäker, pedagogisk och transparent applikation. Även lärosätenas antagningshandläggare och studievägledare kommer få frågor om exakt hur ett jämförelsetal genererats och kommer behöva svara på frågor om detta.

Övergångsproblem och integration med andra betygsskalor

Under övergångsperioden kan det uppstå osäkerhet om hur de nya betygssystemen ska tolkas och användas vid antagning. Det är viktigt att det finns tydliga riktlinjer och stöd för att minimera förvirring och säkerställa en smidig övergång.

Integrationen av det nya betygssystemet med andra befintliga betygsskalor vid antagning till högskolan kan innebära flera utmaningar och kräver noggrann planering. För att säkerställa jämförbarhet mellan olika betygsskalor behöver översättningstabeller utvecklas, för att konvertera betyg från den nya numeriska skalan till andra befintliga skalor för jämförelse av sökande från olika utbildningssystem.

Tidsplaner för resultat på nationella slutprov

Universitet och högskolor behöver utveckla sina system för att hantera de nya betygs- och antagningssystemen. Detta inkluderar både tekniska lösningar och utbildning av personal.

Tidsplanerna som presenteras för rättningen av de nationella proven måste också utformas så att resultaten finns i god tid före urval. Detta är avgörande för att säkerställa att antagningsprocessen kan genomföras på ett rättssäkert sätt.

Enstaka fall

På sidan 39 i utredningen nämns att enstaka fall inte kommer kunna hanteras som majoriteteten och det finns från universitetets sida en farhåga

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

att dessa enstaka fall riskerar att bli många. Det är viktigt att det finns en färdig lösning även för dessa fall istället för att lämna ett stort antal elever åt "hantering i särskild ordning". En bra början vore att ta fram information om hur många som inte genomför de nationella proven idag, för att få en överblick över antalet.

Hanteringen av sökande till högskolan med blandade betyg och studier både från KomVux och gymnasieskolan är bristfälligt utredd i betänkandet.

Övrigt

Metod: urval av aktörer

Utredningen uppger att de har inhämtat kunskap från litteraturstudier (rapporter, undersökningar, forskning) och eftersträvat att träffa en bredd av aktörer som berörs av eller arbetar med frågor som rör bedömning, betyg och provkonstruktion. Utredarna har till exempel träffat regeringens utsedda expertgrupp. Även om representanter från till exempel Skolverket, Utbildningsdepartementet samt Universitets- och högskolerådet har deltagit i gruppen saknas representanter (projektledare, provansvariga och provkonstruktörer) från de lärosäten och provinstitutioner som har i uppdrag att konstruera nationella prov idag. Det är anmärkningsvärt att den yrkeskategori som har mest kunskap om de nationella proven inte är hörda i samband med denna utredning.

Det är även mycket problematiskt att forskare inom fältet didaktik och nationella prov inte hörts i samband med utredningen. En ytterligare brist i utredningens metod är den litteratur som utredningen hänvisar till, där det saknas flera viktiga referenser (se till exempel avsnittet om slutna och öppna frågor).

Utredningen hänvisar även till studiebesök och genomförda fokusgruppdiskussioner med elever och lärare på tre gymnasieskolor och en högstadieskola. Fokusgrupperna med elever har omfattat elever i årskurs 9 och lärare som har ämnen med nationella prov. Det är svårt att med detta snäva underlag uttala sig om hur lärare och elever generellt uppfattar nationella proven i grundskolan.

Däremot har ungdomsbarometerns undersökning fångat in aspekter som stämmer överens med de provrapporter som årligen ges ut av de nationella provgrupperna. I rapporterna har lärarna fått uttala sig om olika aspekter rörande de nuvarande proven och om utredningen tagit hänsyn till de rapporterna hade de kunnat ge en bredare information om nuvarande provens förtjänster och brister.

YTTRANDE

2025-06-17

Dnr UFV 2025/477

Kostnadsberäkningar

I utredningen är beräkningen av kostnader baserad på en årskull som består av 123 900 elever, alltså elever som är födda år 1990 och skrev de nationella proven läsåret 2005/2006. Årskullen som föddes år 2015, som blir de första att skriva de nya nationella proven läsåret 2029/2030 består av 114 870 barn. Kostnaderna som redovisas i utredningen kan därmed skrivas ned i enlighet med elevkullarnas faktiska storlek. Prognoserna framåt tyder dessutom på att elevkullarna blir mindre och mindre.

En kostnad som inte lyfts i utredningen rör att högskolor kommer behöva utveckla sitt systemstöd för antagning. Ekonomiskt stöd för att täcka dessa omställningskostnader behöver skjutas till.

Införande och ikraftträdande

Uppsala universitet vill påpeka att tidsplanen för införandet av det nya systemet är orealistisk. En stor mängd styrdokument behöver skrivas om. När dessa är på plats ska en helt ny typ av nationella slutprov konstrueras. Konstruktionen av nuvarande nationella prov tar omkring tre år, utifrån en redan väl etablerad provdesign. Att ta fram en ny provdesign innebär att tiden för framtagandet förlängs. För att slutproven ska ha både hög validitet och hög reliabilitet krävs bland annat följande:

- tid för samråd med olika instanser kring vad proven bör pröva och hur,
- formulering av systemramverk och provramverk,
- konstruktion, utprovning och utvärdering av provmaterial,
- en färdig och välfungerande digital provplattform där proven ska genomföras och administreras,
- tillräckligt många centrala bedömare och tillräckligt reliabla bedömningar,
- en helt ny modell för kravgränssättning och ekvivalering som sker efter att provet genomförts behöver utvecklas, prövas ut och utvärderas samt
- ett tydliggörande av hur alla detaljer runt kalibreringen ska gå till.

